

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

УДК 331.103

<http://doi.org/10.5281/zenodo.3449199>

КАСИЧ А.О.

Продуктивність праці як індикатор ефективної економічної політики держави

У статті досліджуються теоретичні, методичні та аналітичні питання імплементації завдань щодо підвищення продуктивності праці в загальний перелік ключових завдань державної економічної політики. Низька динаміка економічного зростання в Україні, відставання від розвинених країн за показником ВВП свідчать про існування системних проблем, найважливішою серед яких є низька продуктивність праці. В умовах загострення демографічних проблем та активізації процесів міграції чисельність зайнятого населення в країні поступово скорочується, а отже, вихід на траєкторію стійкого розвитку вимагає забезпечення випереджаючої динаміки продуктивності праці. Актуальність завдання підвищення продуктивності праці підтверджується також і неспроможністю держави вже впродовж тривалого проміжку часу забезпечити підвищення заробітної плати.

Метою статті є обґрунтування доцільності виокремлення питання росту продуктивності праці у самостійний в межах економічної політики держави.

При написанні статті використано такі методи наукових досліджень: синтезу, історичний, аналізу динамічних рядів, графічний, інші.

У статті представлено теоретичне обґрунтування доцільності детального вивчення проблеми продуктивності праці. На основі синтезу теоретичної науки щодо природи економічної динаміки аргументовано важливість виокремлення даного напрямку цільової орієнтації економічної політики в Україні, оскільки слід враховувати існуючі взаємозв'язки: активізація інвестицій може забезпечити модернізацію робочих місць та фондоозброєність праці, а це в свою чергу забезпечить системі можливості для підвищення продуктивності та росту заробітної плати.

Аналітичні дослідження природи динаміки продуктивності праці проведено на основі показників продуктивності праці з розрахунку на одного працівника та з розрахунку на одну відпрацьовану годину, середньорічної кількості відпрацьованих годин, тривалості робочого тижня, середньої погодинної оплати, інших. Розуміння масштабів відставання України від багатьох інших країн світу сформовано на основі порівняння основних показників в Україні та інших країнах світу.

Розуміння складності досліджуваних процесів дозволило автору запропонувати багаторівневу методику аналізу продуктивності праці у розрізі національної економіки, видів економічної діяльності, регіонів та окремих підприємств.

Задля спрямування економічної політики України на забезпечення росту продуктивності праці обґрунтовано основні принципи, серед яких наукової обґрунтованості, комплексності та пріоритетності, стратегічної орієнтації, адаптивності та синергетичності.

Забезпечення росту продуктивності праці стане основою для вирішення комплексу економічних проблем, зокрема, виходу на траєкторію стійкого розвитку, підвищення рівня добробуту населення, стабілізації зайнятості, інших.

Ключові слова: продуктивність праці, економічна політика, ефективність, принципи, підходи.

КАСИЧ А.А.

Производительность труда как индикатор эффективной экономической политики государства

В статье исследуются теоретические, методические и аналитические вопросы имплементации задач по повышению производительности труда в общий перечень ключевых задач государственной экономической политики. Низкая динамика экономического роста в Украине, отставание от развитых стран по показателю ВВП свидетельствуют о существовании системных проблем, важнейшей из которых являются низкая производительность труда. В условиях обострения демографических проблем и активизации процессов миграции численность занятого населения в стране постепенно сокращается, а, следовательно, выход на траекторию устойчивого развития требует обеспечения опережающей динамики производительности труда. Актуальность задачи повышения производительности труда подтверждается также и неспособностью государства уже на протяжении длительного промежутка времени обеспечить повышение заработной платы.

Целью статьи является обоснование целесообразности выделения вопросов роста производительности труда в самостоятельное направление в рамках экономической политики государства.

При написании статьи использованы следующие методы научных исследований: синтез, исторический, анализа динамических рядов, графический, другие.

В статье представлены теоретическое обоснование целесообразности комплексного изучения проблемы производительности труда. На основе синтеза теоретической науки о природе экономической динамики аргументировано важность выделения данного направления целевой ориентации экономической политики в Украине, поскольку следует учитывать существующие взаимосвязи: активизация инвестиций может обеспечить модернизацию рабочих мест и рост фондовооруженности труда, а это в свою очередь обеспечит системе возможности для повышения производительности и роста заработной платы.

Аналитические природы динамики производительности труда проведено на основе показателей производительности труда в расчете на одного работника и в расчете на один отработанный час, среднегодового количества отработанных часов, продолжительности рабочей недели, средней почасовой оплаты, других. Понимание масштабов отставание Украины от многих других стран мира сформирован на основе сравнения основных показателей в Украине и других странах мира.

Понимание сложности исследуемых процессов позволило автору предложить многоуровневую методику анализа производительности труда в разрезе национальной экономики, видов экономической деятельности, регионов и отдельных предприятий.

Для направления экономической политики Украины на обеспечение роста производительности труда обоснованы основные принципы, среди которых научной обоснованности, комплексности и приоритетности, стратегической ориентации, адаптивности и синергетичности.

Обеспечение роста производительности труда станет основой для решения комплекса экономических проблем, в частности, выхода на траекторию устойчивого развития, повышения уровня благосостояния населения, стабилизации занятости, других.

Ключевые слова: производительность труда, экономическая политика, эффективность, принципы, подходы.

Labor productivity as an indicator of effective economic policy of the state

The article explores theoretical, methodological and analytical issues of implementation of tasks for increasing labor productivity in the general list of key tasks of state economic policy. Low dynamics of economic growth in Ukraine, lagging behind the developed countries in terms of GDP indicate that there are systemic problems, the most important of which is low productivity. With the aggravation of demographic problems and the intensification of migration processes, the number of employed population in the country is gradually decreasing, and therefore, access to the trajectory of sustainable development requires ensuring the forward dynamics of labor productivity. The urgency of the task of increasing labor productivity is also confirmed by the inability of the state to provide wages for a long period of time.

The purpose of the article is to substantiate the expediency of isolating the issue of growth of labor productivity into an independent within the limits of economic policy of the state.

In writing the article such research methods as: synthesis, historical, analysis of time series, graphic, others were used.

The article presents a theoretical substantiation of the feasibility of a detailed study of the problem of labor productivity. Based on the synthesis of theoretical science on the nature of economic dynamics, the importance of isolating this direction of economic policy orientation in Ukraine is argued, since it is necessary to take into account the existing interrelationships: activation of investments to provide modernization of jobs and capitalization of labor, which in turn will enhance the system and wage growth.

Analytical studies of the nature of labor productivity dynamics were conducted on the basis of labor productivity indicators per employee and per hour worked, annual average hours worked, working week duration, average hourly wage, and others. An understanding of the extent of Ukraine's backwardness from many other countries around the world is based on a comparison of key indicators in Ukraine and other countries.

Understanding the complexity of the processes studied allowed the author to offer a multilevel method of analysis of labor productivity in the context of the national economy, types of economic activity, regions and individual enterprises.

In order to focus Ukraine's economic policy on ensuring productivity growth, basic principles have been substantiated, including scientific validity, complexity and priority, strategic orientation, adaptability and synergies.

Ensuring productivity growth will become the basis for solving a complex of economic problems, in particular, entering the path of sustainable development, improving the level of welfare of the population, stabilizing employment, and others.

Keywords: labor productivity, economic policy, efficiency, principles, approaches.

Постановка проблеми. Рівень добробуту населення, його доходи є важливим індикатором ефективності функціонування національної економіки. Саме доходи і, безпосередньо, заробітна плата формують економічну основу життєдіяльності людини та визначають загальні тенденції на ринку праці. Однак в Україні впродовж тривалого періоду часу рівень заробітної плати, незважаючи на його зростання у номінальному вираженні, залишається низьким та не відповідає ні потребам працівників, ні логіці розвитку економічних процесів, якщо використати його вираження в доларовому еквіваленті.

Змінюються уряди України, відбувається декларування підвищення соціальних стандартів, однак необхідних реформ, спрямованих на розвиток економічного базису підвищення рівня заробітної плати, не відбувається вже впродовж понад чверті століття. Так, за даними Державної служби статистики України, середня заробітна плата в Україні складала в 2002 р. – 65 дол США, в 2005 р. – 155 дол. США, в 2010 р. – 280 дол США, в 2012 р. – 192 дол. США та 267 – в 2017 р. Така ситуація піднімає на поверхню іншу системну проблему – низька продуктивність робочих місць, яка не дозволяє роботодав-

цям суттєво підняти заробітну плату, а з іншого боку саме роботодавці – власники підприємств не інвестують оновлення існуючих та створення нових високопродуктивних робочих місць. Низький рівень доходів населення зумовлює ряд інших негативних тенденцій, зокрема, активізацію трудової міграції, скорочення чисельності зайнятого населення, а це в свою чергу зумовлює скорочення трудового потенціалу національної економіки. Саме тому проблема продуктивності праці потребує дослідження та осмислення на рівні держави у контексті визначення ключових завдань економічної політики та здійснення багаторівневих заходів щодо спрямування процесів у необхідному напрямі розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Незважаючи на важливість окресленої проблеми системних досліджень питань цільової орієнтації економічної політики держави на забезпечення росту продуктивності праці в Україні проводилось не так багато. Слід підкреслити, що найчастіше аналіз продуктивності праці здійснюється в рамках вивчення проблем зайнятості населення – важливими, при цьому, є праці Песцової–Світалки О.С. [7], Семикіної М.В. [9], Штундер І.О. [12], інші. Безпосередньо питання продуктивності праці на макrorівні досліджувалось вченими: Базиліук А.В. [1], Гончарова Ю.В. [3], Кожем'якіної С.М. [6], Семикіної М.В. [9, 10]. Так, методичні підходи до вивчення продуктивності праці з позицій держави представлено в роботах [1, 2, 5, 11]. Аналітичні дослідження продуктивності загалом у національній економіці та у розрізі видів економічної діяльності, які свідчать про існування певних секторальних відмінностей, представлено в роботі [3]. Передумови зростання продуктивності комплексно та системно представлено в роботі [10]. Однак комплексу заходів щодо вирішення зазначеної проблеми на рівні держави через цільове спрямування економічної політики у зазначених працях не представлено.

Мета статті – обґрунтувати комплекс заходів державної економічної політики щодо підвищення рівня продуктивності праці на принципах стратегічної орієнтації, інтегрованого та багаторівневого підходу.

У контексті визначення умов досягнення характеристик ефективності державною економічною політикою щодо, в тому числі, продуктивності

праці є врахування теоретичного базису обґрунтування її змісту, систематизація існуючих методичних підходів до аналізу, узагальнення досвіду провідних країн в частині організаційного забезпечення реалізації, що і є завданнями статті.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення росту продуктивності праці в Україні слід віднести до складних стратегічно–значимих завдань, які потребують системного, комплексного та багаторівневого вирішення. Важливість виокремлення даного напрямку державної економічної політики базується на осмисленні теоретичного базису розвитку економічної науки та врахуванні зарубіжного досвіду.

В процесі дослідження відмінностей у результативності та динаміці розвитку окремих країн світу використовують традиційні підходи, які визначають важливість врахування впливу таких факторів як праця (чисельність зайнятого населення, інтенсивність використання робочої сили, кількість відпрацьованих годин, продуктивність), капітал (фізичний його обсяг, динаміка оновлення, інвестиції в основний капітал) та технології (інноваційна система, фінансування наукової сфери, чисельність працівників у науковій сфері).

Незважаючи на той факт, що технологічні зміни набули великого значення, слід наголосити, що і вони значною мірою залежать від фактору праці в розумінні розвитку інтелектуальної робочої сили.

Виробнича функція, за допомогою якої вчені традиційно описують випуск продукції в економічній системі, залежить, перш за все, від праці (L) та капіталу (K) взаємоз'язок між якими визначає причинно–наслідкові залежності, які й повинні бути взяті державою за основу в процесі формування економічної політики щодо забезпечення сталого розвитку.

На мікрорівні показник продуктивності праці традиційно використовується як важливий індикатор ефективності функціонування господарюючих суб'єктів. Саме продуктивність праці забезпечує економічну основу для виплати підприємством найманому працівнику заробітної плати та визначає цільову орієнтацію на підвищення фондоозброєності праці. Низька фондоозброєність праці, тобто низькопродуктивні робочі місця, не дозволяють працівнику забезпечити роботодавцю ріст продуктивності, а роботодавець, у свою чергу, не має можливості забезпечити підвищення реальної заробітної

СОЦІАЛЬНО–ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

плати. З іншого боку створення високопродуктивних робочих місць залежить від роботодавця, від його спроможності інвестувати у сучасні робочі місця. Однак, маючи низький рівень продуктивності власник підприємства, як свідчить приведена вище інформація щодо середньої заробітної плати, системно ігнорує пріоритетність завдання щодо забезпечення росту фондоозброєності. Фактично складається замкнене коло проблем, вирішення яких на мікрорівні потребує зваженої економічної політики держави щодо сприяння активізації інвестицій в основні засоби.

В окремих секторах та у національній економіці в цілому причинно–наслідкові залежності досліджуваних процесів аналогічні та доводять важливість формування та реалізації такої економічної політики, яка б сприяла підвищенню продуктивності на мікрорівні.

Необхідність розуміння та врахування зазначених теоретичних положень в процесі розробки змісту державної економічної політики безпосередньо щодо продуктивності та зайнятості потребує належного інформаційного забезпечення. Відповідно важливим з методичної точки зору є окреслення переліку показників, які не лише дозволяють визначити рівень безпосередньо продуктивності праці, а й встановити його вплив на інші економічні процеси.

Показник ВВП на душу населення характеризує існуючі відмінності між країнами у рівні економічного розвитку та добробуту і традиційно використовується аналітиками для характерис-

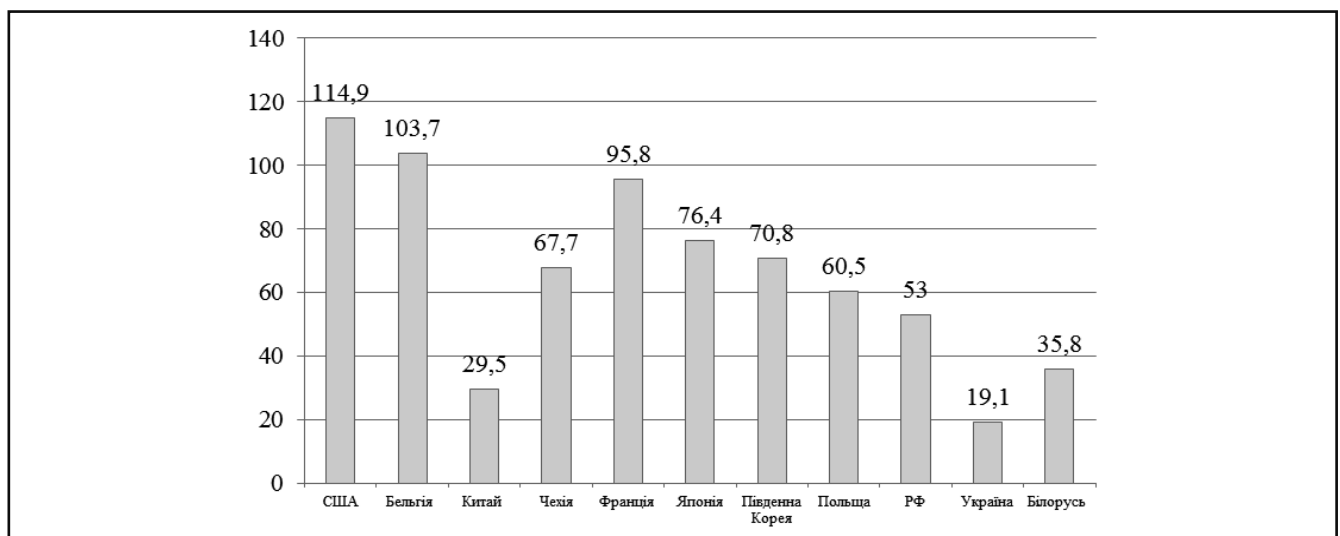
тики ефективності економічної політики держави в агрегованому вигляді. Такий підхід має свої переваги, однак для розуміння природи таких відхилень досить слушно використовувати показник продуктивності праці, розрахований у розрізі регіонів, видів економічної діяльності та для національної економіки в цілому. Це дасть можливість визначати зміст економічної політики держави в контексті здійснення структурних реформ, реалізації інвестиційної та інноваційної політики тощо.

Сповільнення економічного розвитку переважної більшості країн світу актуалізувало завдання комплексного аналізу продуктивності у контексті цільового спрямування державної економічної політики на підвищення темпів росту продуктивності праці.

Слід зауважити, при цьому, що і окремі країни, і міжнародні організації, зокрема, ОЕСР проводять системні дослідження динаміки продуктивності. Міністерство економіки України також щорічно готує доповідь «Продуктивність праці та продуктивність капіталу», однак її результати не містять порівняння з іншими країнами, що є важливим одержанням об'єктивної картини.

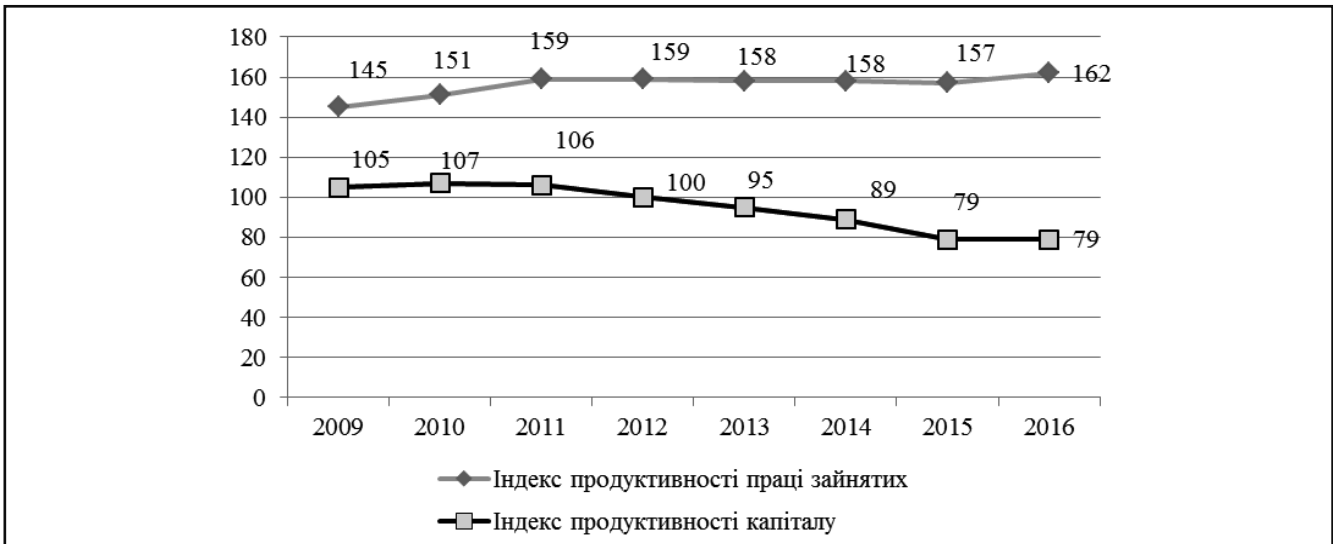
Для встановлення реальної ситуації звернемося до статистичної інформації та проведемо аналіз основних показників, які характеризують продуктивність в Україні і порівнянні з іншими країнами світу (рис. 1).

Представлені дані об'єктивно свідчать про суттєве відставання України за показником продуктивності праці не лише від розвинених країн, а й від колишніх соціалістичних країн. В Украї-

Рисунок 1. Продуктивність праці (з розрахунку на одного працівника) в Україні у порівнянні з іншими країнами світу, 2018 р.

Джерело: Світовий банк [13]

Рисунок 2. Індекси продуктивності праці та продуктивності капіталу в Україні

Джерело: побудовано автором за даними [8]

ні виробіток працівника менший у 6 разів, ніж у США та у 1,8 разів, ніж у Білорусі. А той факт, що в аналітичних оглядах Міністерства економічного розвитку і торгівлі цей показник стійко зростає свідчить про врахування інфляційної складової, оскільки навіть порівняння індексів продуктивності праці та продуктивності капіталу відображає протилежні тенденції. Тобто показник продуктивності капіталу, який є відношенням вартісних показників має протилежну тенденцію порівняно з продуктивністю праці.

Досить важливим для розуміння динаміки продуктивності праці та її впливу на динаміку економіч-

ного розвитку є співвідношення чисельності зайнятих та величини ВВП на душу населення (табл. 1).

За період з 1990 по 2017 роки представлені показники характеризувались суттєвими відмінностями. Так, в розвинених країнах спостерігалось зниження темпів росту чисельності зайнятих, а в окремі роки – навіть від'ємні темпи. При цьому зростання продуктивності праці сповільнювалось. Більш високими темпами продуктивність зростала в країнах, що розвиваються, та в транзитивних економіках. За показником ВВП на душу населення Україна має майже в 4 рази менший показник (3,1 тис. дол США у 2018 р.)

Таблиця 1. Динаміка чисельності зайнятого населення у порівнянні з динамікою ВВП на душу населення

Країни	Збільшення чисельності зайнятого населення, рази за період				Збільшення ВВП на душу населення, рази за період			
	2000 до 1990	2010 до 2000	2014 до 2010	1990–2017	2000 до 1990	2010 до 2000	2014 до 2010	1990–2017
США	1,15	1,07	1,02	1,26	1,52	1,33	1,15	2,33
Великобританія	1,01	1,08	1,03	1,13	1,38	1,45	1,14	2,29
Канада	1,1	1,16	1,04	1,34	1,13	1,97	0,91	2,02
Германія	1,01	1,04	1,01	1,06	1,07	1,76	0,99	1,86
Японія	1,06	0,99	0,98	1,02	1,48	1,15	0,76	1,29
Корея	1,18	1,10	1,06	1,38	1,80	1,85	1,23	4,10
Мексика	1,31	1,26	1,09	1,81	2,17	1,33	1,02	2,94
Туреччина	1,09	1,20	1,11	1,45	1,51	2,40	0,90	3,27
Польща	0,96	1,05	1,01	1,01	2,65	2,8	0,99	7,36
Чехія	1,05	1,01	1,02	1,09	1,54	3,3	0,87	4,42
РФ	0,95	1,05	1,00	1,00	0,51	6,03	0,85	2,60
Китай	1,14	1,07	1,03	1,27	3,02	4,73	1,76	25,08
Україна	0,92	0,98	1	0,9	0,4	4,68	0,71	1,35

Джерело: побудовано автором за даними [13]

СОЦІАЛЬНО–ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

порівняно із середнім світовим значенням (понад 11,3 тис дол США) (і розрив не лише не зменшується, а й збільшується); динаміка ВВП є нестійкою та значною мірою залежить від ситуації у глобальній економіці; величина боргів країни постійно зростає; зайнятість лише за період з 2010 по 2017 рр. скоротилась на 15,8%.

На величину та динаміку ВВП впливають не лише зміни у загальній чисельності зайнятого населення, а й кількість відпрацьованих годин, адже тривалість роботи зайнятих працівників має суттєві відмінності у різних країнах. Так, за даними Міжнародної організації праці [43], середній рівень тривалості робочого тижня в розвинених країнах складає від 32 годин (у Нідерландах) та 35 годин (у Німеччині) до 39 годин (у США та Японії). Для трансформаційних економік (Чехія, Польща, Румунія) цей показник складає 39–40 годин. Тривалість робочого тижня в країнах, що розвиваються, значно більша: Південна Корея – 44 год., Мексика – 42 год., Туреччина – 47 год., Китай – 47 год., Єгипет – 53 год. В Україні цей показник складає 39 годин.

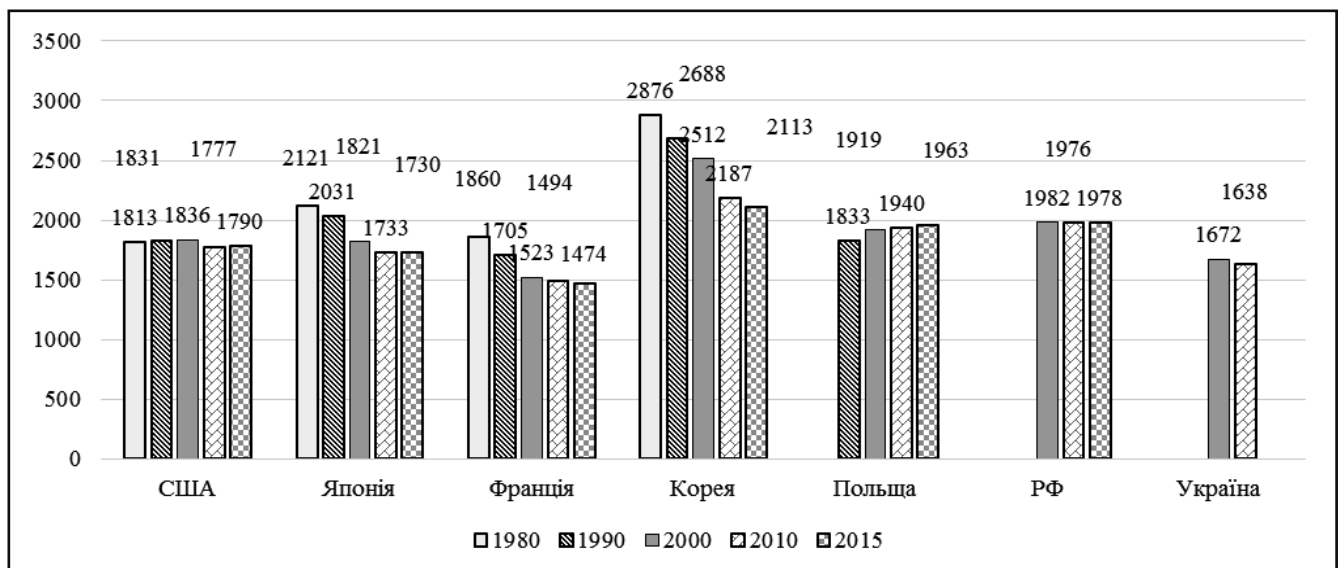
Тривалість робочого тижня визначає загальну кількість середньорічної кількості відпрацьованих годин одним зайнятим працівником (рис. 3).

Фактично один зайнятий працівник в Україні відпрацьовує на 8,3% менше, ніж в США, на 34% менше – порівняно з Південною Кореєю та навіть на 17% менше, ніж в Російській Федерації. Тривалість робочого тижня, а, відтак, і кількість відпрацьованих годин: по–перше, в країнах, які розвиваються, більша порівняно з розвиненими країнами;

по–друге, у всіх країнах цей показник має стійку тенденцію до зменшення. Що стосується кількості відпрацьованих одним зайнятим годин в Україні, то вона є неадекватно низькою та не відповідає ні етапу розвитку господарства, ні потребам забезпечення позитивної та стійкої динаміки ВВП.

Країна може дозволити собі скорочення тривалості робочого тижня виключно за умови забезпечення росту продуктивності праці зайнятих працівників. Саме тому досліджуючи динаміку ВВП слід розрахувати показники продуктивності з розрахунку на одиницю відпрацьованого часу та доповнити його аналізом динаміки продуктивності праці (табл. 2).

Найвищий рівень продуктивності праці за одну годину робочого часу мають Люксембург, Норвегія, США. Якщо виразити продуктивність в інших країнах через відповідний показник США, то маємо ситуацію, коли навіть в Південні Кореї, Чехії, Польщі відповідні показники складають менше половини значення США. Це свідчить про високий рівень продуктивності праці та високий рівень ефективності використання робочого часу працівниками, що значною мірою залежить від модернізації робочих місць. Щодо динаміки показника продуктивності праці за відпрацьовану годину, то слід наголосити, що: темпи росту в багатьох розвинених країнах сповільнюються та навіть стають від’ємними; саме більш високі темпи росту даного показника в країнах, що розвиваються, дозволяють їм поступово долати відставання за показником ВВП.

Рисунок 3. Динаміка середньорічної кількості відпрацьованих годин одним зайнятим працівником
Джерело: [13]

Таблиця 2. Продуктивність праці за відпрацьовану годину та її динаміка

Країни	Продуктивність праці за одну відпрацьовану годину, дол. США (ПКС)	Відсоток відносно показника США, %	Темпи росту продуктивності середні за десятиліття, %				Середня заробітна плата Євро	Тривалість робочого тижня	Середня погодинна оплата дол. США (ПКС)
			1970-ті	1980-ті	1990-ті	2000-ні			
Україна	3,8	-	-	-	-	-	180	39	1,15
РФ	26,5	36,8	в.д.	в.д.	в.д.	3,14	514	38	3,38
Польща	38,0	52,7	в.д.	в.д.	в.д.	3,23	759	40	4,74
Туреччина	43,8	60,7	в.д.	в.д.	в.д.	2,74	570	47	3,03
Корея	37,2	51,5	в.д.	5,47	5,4	4,71	-	44	
Чехія	42,2	58,5	в.д.	в.д.	1,3	2,31	750	39	4,81
Ізраїль	42,7	59,2	в.д.	в.д.	0,1	1,01	-	36	
Словаччина	43,3	60,1	в.д.	в.д.	2,6	3,52	692	39	4,44
Японія	46,2	64,2	4,38	3,09	2,4	1,47	2800	39	17,95
Канада	53,5	74,2	1,97	1,02	1,6	0,77	2400	36	16,67
Швеція	71	97,2	2,43	1,26	1,9	1,26	3100	36	21,53
Германія	72,2	100,00	4,03	2,04	2,6	0,40	2275	35	16,25
США	72,1	100,00	1,76	1,29	1,6	2,32	3050	39	19,55
Норвегія	83,1	115,4	4,61	2,31	2,7	-0,14	3700	34	27,21
Люксембург	98,5	136,6	в.д.	2,69	1,9	-0,9	2956	38	19,45

Джерело: [14]

Підсумовуючи представлені аналітичні дослідження констатуємо необхідність формування потужної аналітичної інформації, яка й стане основою для виокремлення в межах економічної політики комплексу заходів щодо підвищення продуктивності праці.

Узагальнення методичних підходів щодо визначення рівня продуктивності праці на макrorівні, викладених у працях вчених, а також міжнародних аналітичних агенцій, що дозволяє виокремити такі основні рівні аналізу продуктивності праці та систематизувати існуючі показники (табл. 3).

Саме такий багаторівневий підхід до аналізу дасть можливість сформулювати інформаційну базу для обґрунтування змісту заходів державної економічної політики щодо продуктивності праці.

Додатково досліджуючи витрати праці економічної системи доцільно використовувати такі показники, як чисельність зайнятого населення, кількість відпрацьованих години, хоча ці показники не будуть враховувати, наприклад, рівень освіти зайнятого населення, виробничий досвід, що також впливають на продуктивність праці, однак більше враховуються в показниках багато-

Таблиця 3. Показники, що характеризують продуктивність праці та дію її чинників

№	Етапи багаторівневого аналізу	Показники
1.	Аналіз продуктивності праці на макrorівні	- продуктивність праці (з розрахунку на одного зайнятого); - продуктивність праці (з розрахунку на одну відпрацьовану годину);
2.	Аналіз продуктивності праці у розрізі видів економічної діяльності та галузей промисловості	- темпи росту продуктивності праці; - індекс співвідношення динаміки ВВП та динаміки продуктивності праці; - фондоозброєність праці;
3.	Аналіз продуктивності праці у розрізі регіонів	- індекс співвідношення динаміки заробітної плати та продуктивності праці; - індекс співвідношення динаміки фондоозброєності та продуктивності праці;
4.	Аналіз продуктивності праці окремих підприємств	- частка інвестицій в основний капітал у ВВП, % - величина інвестицій з розрахунку на одного зайнятого; - витрати на наукові та науково-дослідні роботи

Джерело: складено автором

СОЦІАЛЬНО–ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

факторної продуктивності. Чисельність зайнятого населення, його продуктивність та динаміка залишаються одними з важливих чинників економічного розвитку, кількісні характеристики яких, у різних країнах суттєво різняться. Для того, щоб відбувалось зростання показника ВВП на душу населення збільшення чисельності населення (яке в чистому виді є екстенсивним чинником росту ВВП країни) повинно перебиватись зростанням продуктивності праці (яке відображає, в тому числі, удосконалення кваліфікації праці).

Все вище викладене свідчить про необхідність виокремлення в межах економічної політики держави напряму щодо підвищення продуктивності праці, який у повній мірі буде інтегрованим з іншими напрямами.

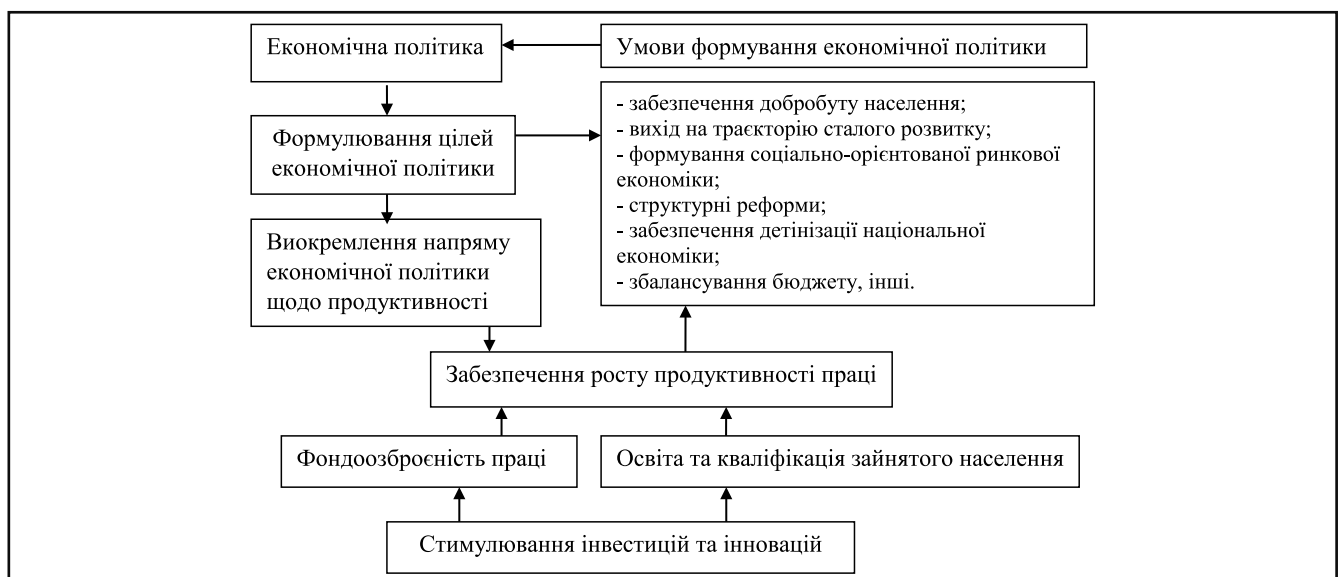
За визначенням Економічної енциклопедії «Економічна політика є комплексом економічних цілей і заходів держави та уряду, які забезпечують вирішення довготермінових (стратегічних) та короткострокових (тактичних) завдань розвитку економічної системи відповідно до інтересів країни і втілюється в економічній програмі» [4, с. 435].

Економічні інтереси суспільства не є стабільними, а відтак, повинні відбуватись зміни всього комплексу заходів з розробки та реалізації економічної політики. Поряд зі спрямуванням зусиль держави на забезпечення досягнення традиційних стратегічних цілей, економічна політика повинна мати чіткі акценти на вирішенні найбільш нагальних завдань для даної економічної системи.

Не ставлячи під сумнів важливість таких цілей як досягнення певного обсягу ВВП, вихід на траєкторію стійкого економічного зростання, підвищення рівня зайнятості, збалансування державного бюджету тощо, слід зазначити, що їх досягнення значною мірою залежить від спроможності системи забезпечити ріст продуктивності праці. Таким чином імплементація цілей щодо росту продуктивності праці є органічним процесом, який потребує конкретизації на рівні обґрунтування змісту підходів, принципів та заходів.

Досліджуючи продуктивність праці в якості індикатора ефективності економічної політики держави та обґрунтовуючи зміст необхідних заходів доцільно дотримуватись таких принципів:

- наукової обґрунтованості – зміст сучасної економічної політики держави повинен базуватись на наукових теоріях та враховувати закономірності соціально–економічних процесів;
- комплексності та пріоритетності – економічна політика повинна охоплювати комплекс напрямів розвитку економічної системи, однак при цьому зміщувати акценти у контексті необхідності забезпечення вирішення найбільш нагальних проблем відповідного етапу;
- стратегічної орієнтації – економічна політика повинна передбачати розробку довгострокових орієнтирів розвитку і не лише в якісному формулюванні, а й кількісному вираженні;
- адаптивності – зміст економічної політики повинен постійно змінюватись та удоскона-

Рисунок 4. Обґрунтування цілей щодо росту продуктивності праці в рамках економічної політики держави

Джерело: побудовано автором

люватись відповідно етапу розвитку економічної системи, викликам зовнішнього середовища;

- синергетичності – вирішення завдання підвищення продуктивності праці, враховуючи логіку та причинно–наслідкові залежності між економічними процесами супроводжується вирішенням багатьох інших пов'язаних проблем, що й забезпечує синергетичний ефект.

Реалізація зазначених принципів вимагає застосування таких основних підходів, зокрема:

- інтегрованого підходу – питання продуктивності праці потребують врахування та виокремлення в рамках загальної державної економічної політики враховуючи актуальність та існуючі причинно–наслідкові залежності економічних процесів;

- багаторівневого підходу – вирішення проблеми забезпечення росту продуктивності на макrorівні потребує здійснення заходів на мікрорівні, у розрізі секторів економіки та видів економічної діяльності, що і забезпечить системне вирішення даної проблеми.

Висновки

Продуктивність праці потребує системного дослідження в контексті підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки, оскільки відставання за вказаним показником відноситься до системних причин низької динаміки економічного та соціального розвитку України.

Сформована на багаторівневій основі інформаційна база щодо продуктивності стане основою для обґрунтування змісту економічної політики держави за даними напрямом, який в повній мірі визначає спроможність системи забезпечити реалізацію інших стратегічних цілей. Продуктивність праці, таким чином, набуває особливого значення та стає індикатором ефективності економічної політики. Застосування запропонованих у статті принципів дозволить сформулювати комплексні умови, оскільки необхідна динаміка продуктивності не забезпечується в автоматичному режимі, вона є результатом комплексу заходів економічної політики, найважливішими серед яких є:

- активізація інвестицій та інновацій, що сприятиме як росту фондоозброєності праці, так і підвищенню кваліфікації персоналу, розвитку науки;
- розробка та реалізація програми модернізації робочих місць;
- удосконалення трудового законодавства в контексті захисту інтересів робочої сили;

- забезпечення прозорих правил функціонування ринків товарів і послуг та регулювання діяльності монополій та олігополій;

- провадження реформ з децентралізації та створення реальних умов для розвитку територій;

- підвищення ефективності (продуктивності) функціонування державних, регіональних та місцевих органів влади;

- реформування системи освіти та перетворення її на «драйвер» економічного розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Базиліук А.В. Методичні аспекти розрахунку продуктивності праці на макrorівні / А.В. Базиліук // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – Вип. 8. – С. 39–42.

2. Баластрик Л.О. Сучасний стан та проблеми зайнятості населення / Л.О. Баластрик, О.В. Прушківська // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – № 3(15). – С. 102–106 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2012/eco-3-2012/102-106.pdf>.

3. Гончаров Ю.В. Тенденції і проблеми аналізу продуктивності праці в цілому в економіці та за деякими видами промислової діяльності / Ю.В. Гончаров // Ефективна економіка. – 2014. – №3.

4. Економічна енциклопедія у трьох томах. Т.3 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 952 с

5. Касич А.О. Управління кадровою безпекою на українських підприємствах через призму макроекономічних процесів / А.О. Касич, Г.С. Медвіль // Ефективна економіка. – 2019 – №1. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/11_2018/12.pdf,

6. Кожем'якіна С.М. Продуктивність праці: вектор макроекономічних показників / С.М. Кожем'якіна // Ринок праці та зайнятості населення. – 2014. – № 4. – С. 49–53.

7. Песцова–Світалка О.С. Сучасний стан та оцінка забезпечення ефективної зайнятості населення в Україні / О.С. Песцова–Світалка // Економіка і суспільство. – 2017– Випуск 13. – С. 1026–1032.

8. Продуктивність праці та продуктивність капіталу. Міністерство економічного розвитку і торгівлі 2018 р. 12 с.

9. Семикіна М.В. Мотивація ефективної зайнятості: пошук оптимальної стратегії : [монографія] / М.В. Семикіна, Н.А. Іщенко. – Кіровоград : КОД, 2012. – 216 с.

10. Семикіна М.В. Продуктивність праці: методологія вимірювання, передумови зростання / М.В. Семикіна

// Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2010. – Вип. 17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/stat_17/70.pdf.

11. Фединець Н.І. Соціологія ринку / Н.І. Фединець, Ю.Б. Миронов, М.Р. Гонська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kerivnyk.info/sociologia-rynku6>.

12. Штундер І.О. Інституційні обмеження ефективної зайнятості в Україні / І.О. Штундер // Вісник КНЕУ. – 2015. – № 1. – С. 22–33.

13. Indicators. The World Bank [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.worldbank.org/en/search?q>

14. OECD [Electronic resource]. – Mode of access: <https://stats.oecd.org/Index.aspx>.

References

1. Bazyliuk A.V. Metodichni aspekty rozrakhunku produktyvnosti pratsi na makrorivni / A.V. Bazyliuk [Metodichni aspekty of rozrakhunku pratsi na makrorivni] // Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini. – 2013. – Vyp. 8. – S. 39–42.

2. Balastryk L.O. Suchasnyi stan ta problemy zainiatosti naselennia / L.O. Balastryk, O.V. Prushkivska // Visnyk Zaporizkoho natsionalnogo universytetu. – 2012. – № 3(15). – S. 102–106 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2012/eco-3-2012/102-106.pdf>.

3. Honcharov Yu.V. Tendentsii i problemy analizu produktyvnosti pratsi v tsilomu v ekonomitsi ta za deiakomy vydamy promyslovi diialnosti / Yu.V. Honcharov // Efektyvna ekonomika. – 2014. – №3.

4. Ekonomichna entsyklopediia u trokh tomakh. T.3 / Redkol.: S.V. Mochernyi (vidp. red.) ta in. – K.: Vydavnychy tsestr «Akademiiia», 2002. – 952 s.

5. Kasych A.O. Upravlinnia kadrovoiu bezpekoiu na ukrainskykh pidpriemstvakh cherez pryzmu makroekonomichnykh protsesiv / A.O. Kasych, H.S. Medvil // Efektyvna ekonomika. – 2019 – №1. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2018/12.pdf,

6. Kozhemiakina S.M. Produktyvnist pratsi: vektor makroekonomichnykh pokaznykiv / S.M. Kozhemiakina // Rynok pratsi ta zainiatist naselennia. – 2014. – № 4. – S. 49–53.

7. Pestsova–Svitalka O.S. Suchasnyi stan ta otsinka zabezpechennia efektyvnoi zainiatosti naselennia v Ukraini / O.S. Pestsova–Svitalka // Ekonomika i suspilstvo. – 2017– Vypusk 13. – S. 1026–1032.

8. Produktyvnist pratsi ta produktyvnist kapitalu. Ministerstvo ekonomichnogo rozvytku i torhivli 2018 r. 12 s.

9. Semykina M.V. Motyvatsiia efektyvnoi zainiatosti: poshuk optymalnoi stratehii : [monohrafiia] / M.V. Semykina, N.A. Ishchenko. – Kirovohrad : KOD, 2012. – 216 s.

10. Semykina M.V. Produktyvnist pratsi: metodolohiia vymiriuvannia, peredumovy zrostannia / M.V. Semykina // Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnogo tekhnichnogo universytetu. Ekonomichni nauky. – 2010. – Vyp. 17 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/stat_17/70.pdf.

11. Fedynets N.I. Sotsiolohiia rynku / N.I. Fedynets, Yu.B. Myronov, M.R. Honska [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://kerivnyk.info/sociologia-rynku6>.

12. Shtunder I.O. Instytutsiini obmezhenia efektyvnoi zainiatosti v Ukraini / I.O. Shtunder // Visnyk KNEU. – 2015. – № 1. – S. 22–33.

13. Indicators. The World Bank [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.worldbank.org/en/search?q>

14. OECD [Electronic resource]. – Mode of access: <https://stats.oecd.org/Index.aspx>

Дані про автора

Касич Алла Олександрівна,

д.е.н., проф., завідувач кафедри менеджменту, Київський національний університет технологій та дизайну
e-mail: Kasich.alla@gmail.com

Данные об авторе

Касич Алла Александровна,

д.э.н., проф., заведующий кафедрой менеджмента, Киевский национальный университет технологий и дизайна
e-mail: Kasich.alla@gmail.com

Data about the author

Alla Kasych,

D. of Sc. (Economics), Professor, Head of Management Department, Kyiv National University of Technologies and Design

e-mail: Kasich.alla@gmail.com